

<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-230-233>

**СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ОСІБ
З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ
ЯК УМОВА ЇХ СТИГМАТИЗАЦІЇ**

*The Stereotyping of People with Intellectual Disabilities Image
as a Stigmatization Condition*

Nataliia Starynska

Ph.D. in Psychology, Associate Professor
Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
n.starynska@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4635-8740>

Mykhailo Palamarchuk

Master of Psychology, Postgraduate Student
Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
m.palamarchuk.asp@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4567-117X>

Abstract

The abstract reveal the prevalence of stereotypes connected to image of people with intellectual disability as social basis to stigmatization of this social group. Among widespread stereotypes we identified the next ones: necessity of isolation, aggressiveness, lack of interaction, low level of understanding of what is going on around them, specific of sexual interaction, instinct domination and absence of emotions and feelings. These and other stereotypes are broadcasting in every day life and appear as invective speech. The image of people with intellectual disabilities is often spelled with old fashion medical terminology. Invective pronouncing can be used to cause a negative reaction from people around. We substantiated the point of necessity of strict understanding the stereotypical social representation for effective destigmatization work.

Key words: *stereotypical image, social stigma, social representation, intellectual disabilities.*

Вступ

Introduction

Явище соціальної стигми та дестигматизації тривалий час є об'єктом дослідження у сфері соціології, психології та соціальної психології. Велику кількість

праць присвячено проявам соціальної стигматизації різних соціальних груп, таких як люди з психічними порушеннями, представники різних рас та національностей, ЛГБТІ-спільноти, тощо. Дослідженню питань соціальної стигматизації присвятили дослідження ряд зарубіжних та вітчизняних дослідників: Є. Бартус (Бартус, 2013), А. Кнуф (Кнуф, 2006), І. Гофман (Гофман, 1969), В. Вінков (Вінков, 2019), І. Галецька (Галецька, Влох & Животовська, 2007), Ю. Мединська (Мединська, 2013) та інші. Предметом нашого дослідження є соціальна стигматизація як наслідок стереотипізації образу людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень (далі – ІВП).

Стереотипні уявлення про соціальну групу людей з ІВП часто транслиуються в повсякденному житті, виявляючись у формі інвективної лексики, що оперує застарілими психіатричними діагнозами та може використовуватись з метою викликати в співбесідника негативну емоційну реакцію: типові приклади інвективної лексики – «ідіот», «дебіл», «імбецил», тощо. В уявленні соціуму особи з ІВП наділяються стереотипними характеристиками, визначення та розуміння яких може бути важливою умовою для здійснення успішної дестигматизації представленої соціальної групи. На сьогодні дослідження стереотипних уявлень суспільства про особу з ІВП є розрізненим, а її образ позбавлений системності.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

У дослідженні використано систему теоретичних методів: аналіз і синтез наукової літератури, класифікацію, систематизацію наукових поглядів, осмислення, порівняння й узагальнення релевантних до окресленої проблеми теоретичних даних.

Результати *Results*

Безпосередні спостереження соціального життя та аналіз наукових досліджень дозволяє нам визначити низку суспільних стереотипів в образі соціальної групи людей з ІВП. Одним з основних стереотипних уявлень про людей з ІВП є їх ізолюваність та необхідність ізоляції окремих її представників. У цьому питанні важливу роль відіграє існуюча нині інституціоналізація – створення спеціальних училищ, шкіл, інтернатів для людей з ІВП (Царев, 2008) та обмеження можливостей доступу до загальнодоступних соціальних благ (Сварник, 2007). Факти цього підтримують ідею необхідності соціального контролю за представниками зазначеної групи і спрямування соціальних зусиль на виправлення девіацій (Висоцька, 2004).

Подібні впливи перешкоджають імовірності взаємодії між представниками групи людей з інтелектуальною нормою та осіб з ІВП (Кнуф & Епов, 2006).

Наступним поширеним проявом стереотипізації та стигматизації групи можна вважати уявлення про агресивність її представників та імовірність загрози з їх боку (Бастун & Лукомська, 2007). Підкріплювати ці стереотипи можуть уявлення про брак самоконтролю, імпульсивність, непередбачуваність поведінкових проявів як наслідки інтелектуальних порушень.

Уявлення про вербальну комунікацію представників групи людей з ІВП, (Вдовиченко, 2004), найчастіше асоціюються з їх пасивністю або неможливістю розуміння подій, що відбуваються навколо.

У науковій літературі описується ще один соціальний стереотип щодо даної соціальної групи, який продукує шаблонний образ сексуальної сфери людей з ІВП. Він полягає у необхідності контролю їх сексуального життя, передбачення імовірності загрози з боку представників групи в цьому питанні, уявлення про домінування інстинктів та відсутність емоцій та почуттів, а також очікування відсутності контролю своєї сексуальної поведінки особами з ІВП (Бастун & Лукомська 2007).

Важливим на сьогоднішній день є здійснення емпіричних досліджень з метою встановлення можливої цілісної структури образу особи з ІВП, яка об'єднуватиме установки, стереотипи та упередження щодо даної соціальної групи, які можуть стати важливою умовою для здійснення цілеспрямованої та продуктивної дестигматизаційної діяльності.

Висновки

Conclusions

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що проблема соціальної стигми та дестигматизації є однією з найбільш актуальних у сучасній науці. Стигматизація є наслідком стереотипізації сприйняття та оцінювання подій або об'єктів навколишнього світу на основі стереотипів.

Аналіз літературних джерел дозволив виокремити такі стереотипи образу людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: ізолюваність та необхідність ізоляції окремих її представників, уявлення про їх агресивність та імовірність загрози з їх боку, про брак ініціативи у вербальній комунікації та низьке розуміння подій довкілля, а також про особливості сексуальної сфери людей з ІВП. Емпіричне виявлення проявів стереотипії соціальних уявлень дозволить в

подальшому здійснювати цілеспрямовану дестигматизуючу діяльність та вносити зміни у негативний образ представників даної групи.

Література References

- Бартус, Е. (2013). Отношение общества к людям с ограниченными возможностями. *Ярославский педагогический вестник*, 2, 63–67.
- Бастун, Н., & Лукомська, С. (2007) *Сексуальне виховання підлітків та молоді зі зниженим інтелектом*. Київ: Держсоцслужба.
- Вдовиченко, І.В. (2004) Соціалізація розумово відсталих дітей-сиріт. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 1(3), 504–509.
- Висоцька, А.М. (2004) Формування особистісних якостей у дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями в процесі громадянського виховання. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 1(3), 203–207.
- Вінков, В.Ю. (2019) Роль громадських організацій у соціально-психологічній підтримці стигматизовуваних меншин. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 44, 88–95.
- Галецька, І., Влох, І., & Животовська, Л. (2007). *Психологічні аспекти стигми психічних розладів. Психологічні аспекти стигматизації та реабілітації*. Львів: Видавництво Романа Романка. http://www.academia.edu/9291057/Галецька_І._Психологічні_аспекти_стигми_психічних_розладів
- Гофман, И. (1969). *Стигма: Заметки об управлени испорченной идентичностью*. https://www.hse.ru/data/2011/11/15/1272895702/Goffman_stigma.pdf
- Кнуф А., & Эпов Л.Ю. (2006). Стигма: теория и практика. *Знание. Понимание. Умение*, 2, 149-153.
- Мединська, Ю.Я. (2013) Стигма як соціальний стереотип у сфері психічного здоров'я. *Психологічні перспективи*, 22, 140-150.
- Сварник, М.І. (2007) Роль батьків дітей з особливими потребами в боротьбі за права неповносправних в Україні. *Реабілітація людей з розумовими порушеннями: можливості та перспективи*, 3, 19-32.
- Царев А. М. (2008). Организация системы помощи лицам с тяжелыми и множественными нарушениями развития в городе Пскове. *Материалы международной научно-практической конференции «За равные возможности людей с тяжелыми нарушениями развития для достойной жизни в обществе»*. Псков: Псковский государственный Педагогический университет.